

АНАЛІЗ СТАНУ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ

УДК: 378.013 + 37.015.06 + 370.711

М. М. Торган

Система підготовки менеджерів освіти ввійшла у нашу систему підготовки у галузі освіти із зарубіжних країн, зокрема з Франції, США, Великобританії та ін. Так, в американській практиці використовуються “програми розвитку керівників”, відбувається навчання управлінців за такими напрямками: короткотермінові та середньотермінові програми підвищення кваліфікації та перепідготовки; центри підвищення кваліфікації; за програмами шкіл бізнесу, освітніх центрів та консультативних пунктів, які розробляються спеціально за замовленням організації [1, с. 74–76].

У нашій країні питання підготовки менеджерів освіти актуальні у зв'язку з тим, що здебільшого керівні посади в освітніх закладах обіймають люди, які не мають спеціальної управлінської підготовки.

Наше завдання полягало в аналізі стану підготовки менеджерів в умовах післядипломної освіти до виконання ними професійних функцій. Аналіз підготовки менеджерів освіти потребує визначення сутності професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Так, у нормативних документах професійну підготовку визначено як “здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю” [2, с. 5]. Професійну підготовку тлумачать також як систему професійного навчання, метою якої є прискорене набуття студентами навичок, необхідних для виконання певної роботи, групи робіт [4].

Професійна підготовка (за визначенням В. Корнещук) являє собою цілеспрямований процес у вищих закладах освіти, що забезпечує формування значущих для майбутньої професійної діяльності знань, практичних умінь і навичок, а також професійно важливих рис особистості відповідно до обраної

кваліфікації, достатніх для успішного виконання майбутнім спеціалістом професійних обов'язків [3, с. 153].

Педагогічними засадами, що забезпечують якість професійної підготовки майбутніх спеціалістів у ВНЗ, є:

узгодженість базової освіти з метою та завданнями підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;

реалізація загальнодидактичних принципів доступності, науковості, системності, наочності, зв'язку теорії з практикою тощо;

опора на принципи фундаменталізації та інтеграції базових знань;

забезпечення внутрішніх зв'язків між компонентами системи управління якістю підготовки фахівців;

відповідність відібраного навчального матеріалу освітньо-професійних програм змісту науки системі понять і спеціальностям у певній галузі знань;

динамічність і гнучкість системи фахових знань відповідно до напрямів професійної ієрархії [5].

Загалом дослідження з проблем професійної підготовки можуть бути систематизовані й представлені такими напрямами:

теоретико-методологічні й методологічні основи організації процесу професійної підготовки (Р. Гуревич, Г. Козлакова, М. Козяр, М. Корець, В. Кушнір, М. Лазарєв, В. Лозовецька, Е. Лузік, О. Матвієнко, О. Мещанінов, І. Прокопенко, С. Сисоєва, І. Смолюк, П. Стефаненко, Л. Сущенко, Н. Тверезовська та ін.);

організаційно-педагогічні умови підготовки спеціалістів у вищій школі (Г. Боярко, О. Гаврилюк, О. Гуменюк, О. Куклін, М. Лазарєв та ін.);

формування культури особистості та культури професійної діяльності майбутнього спеціаліста (В. Барковський, В. Безбородний, Я. Білоусова, Н. Єфіменко, В. Зелений, О. Ільків, М. Коляда, О. Картавих, С. Крук, А. Морозов, І. Тимченко та ін.);

діагностика якості та ефективності навчально-виховного процесу щодо підготовки спеціалістів (О. Ануфрієва, В. Євдокімова, Н. Ладогубець, В. Стельмашенко, І. Хорєв, Г. Цехмістрова та ін.).

Аналіз досліджень з проблеми професійної підготовки фахівців у ВНЗ дозволив виявити такі протиріччя:

між сучасними стандартами якості професійної підготовки майбутніх фахівців і системою забезпечення якості в менеджменті ВНЗ, представленою частковими, однобічними, хаотичними заходами;

координацією і підпорядкованістю професійної підготовки майбутніх фахівців єдиній меті й відсутністю єдиної концепції побудови професійно-освітніх програм підготовки;

якостями особистості професіонала, необхідними для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності, і способами та методами їх формування в процесі його навчання у ВНЗ;

цілісністю педагогічного процесу й свавіллям під час змісту цього процесу й вибору технологій його реалізації.

Професійна підготовка менеджерів освіти відповідно до закону України відбувається шляхом підвищення кваліфікації осіб, що обіймають керівні посади в освіті, та спеціальної магістерської підготовки.

Так, в Одеському обласному інституті удосконалення вчителів готують менеджерів освіти за такими напрямками: директори загальноосвітніх навчальних закладів; директори шкіл з проблем організації профільного навчання та заступники директорів загальноосвітніх навчальних закладів з навчально-виховної роботи. Підготовка за кожним з напрямів передбачає кілька змістових навчальних розділів, за якими здійснюється підготовка. Так, підготовка директорів загальноосвітніх навчальних закладів, директорів шкіл з профільним навчанням та заступників директорів загальноосвітніх навчальних закладів з навчально-виховної роботи здійснюється за навчальним планом, який складається з трьох основних розділів: “Соціально-гуманітарна підготовка”, “Функціональна підготовка” та “Актуальні питання теорії та методики управління освітою”. Навчально-тематичний план розрахований на 161 навчальну годину, зокрема 84 годин лекційних, 77 годин практичних занять.

До розділу “Соціально-гуманітарна підготовка” (20 годин) включені питання філософії та соціології освіти, українознавства, екології та забезпечення життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу.

У розділі “Функціональна підготовка” (20 годин) розглядаються питання соціального розвитку освіти України, проблеми удосконалення навчально-виховного процесу відповідно до документів з реформування освіти України, актуальні проблеми педагогіки і психології та законодавча база функціонування і розвитку освіти.

Розділ “Актуальні питання теорії та методики управління освітою” (93 години) представлений найважливішими аспектами теорії та практики управління закладами освіти, висвітлює науково-теоретичні й методологічні засади модернізації загальної середньої освіти, основні принципи фінансування сучасного закладу, розкриває можливі шляхи та проблеми впровадження профільного навчання, а також інші аспекти діяльності навчального закладу.

Загалом навчально-тематичним планом передбачено також проведення обміну досвідом роботи (4 години), факультативні курси (12 годин) та ознайомлення слухачів з роботою керівників шкіл міста Одеси та області (12 годин). Також заплановано 18 годин (поза планом) на індивідуально-творчу роботу та ознайомлення слухачів з особливостями викладання основ наук у закладах освіти. Контроль за набутими знаннями відбувається шляхом вхідного діагностування.

Здебільшого підготовка менеджерів освіти в Одеському обласному інституті удосконалення вчителів здійснюється за майже однаковими навчальними планами. Але під час підготовки директорів загальноосвітніх закладів запланований практикум з використання комп’ютерно-інформаційних технологій в управлінні навчальним закладом, чого немає в підготовці директорів шкіл з профільним навчанням. Також є невеликі відмінності при підготовці заступників директорів загальноосвітніх навчальних закладів з навчально-виховної роботи. Так, на розділи “Соціально-гуманітарна підготовка” відведено 18 годин; “Актуальні питання теорії та методики

управління освітою” – 93 години. Також навчально-тематичним планом передбачено проведення спецкурсу на 12 годин, чого немає при підготовці директорів.

У державному закладі – Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського відбувається підготовка магістрів зі спеціальності “Управління навчальними закладами”. Підготовка менеджерів освіти за цією спеціальністю здійснюється згідно з галузевим стандартом: освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) та освітньо-професійної програми (ОПП), за навчальним планом, розробленим кафедрою управління освітніми закладами та державною службою. У навчальному плані передбачено низку дисциплін гуманітарних і соціально-економічних циклів, фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін, а також дисципліни за вибором ВНЗ та вибором студента (спецкурси тощо). Відсотковий розподіл годин кожного циклу такий: нормативна частина – 67 %, вибіркова – 33 %. Нормативна частина об’єднує два цикли: цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін і цикл фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін, а також варіативні дисципліни.

Цикл гуманітарних і соціально-економічних дисциплін складається з таких навчальних курсів: “Правові аспекти УНЗ” (108 год), “Теорія організацій” (108 год), “Менеджмент організацій” (72 год), “Управління фінансово-економічною діяльністю” (108 год), “Управління трудовими ресурсами” (108 год), “Соціальна та екологічна безпека діяльності” (36 год) та “Соціально-економічні аспекти управління освітою” (72 год).

Цикл фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін передбачає вивчення таких навчальних курсів: “Керівник навчального закладу” (72 год), “Управління навчально-виховною діяльністю” (108 год), “Управління змістом робіт” (36 год), “Управління інформаційними зв’язками” (72 год), “Техніка управлінської діяльності” (108 год), “Аудит і оцінювання в галузі освіти” (108 год), “Психологія управління” (72 год), “Освітні технології” (108 год), а також управлінську практику (144 год).

Варіативна частина передбачає вивчення таких дисциплін, як “Управління конфліктами в закладах освіти” (72 год), “Професійно-мовленнєва комунікація сучасного керівника” (72 год), “Методологія наукового пізнання в галузі освіти” (72 год), “Філософія освіти та державна політика у галузі освіти” (72 год), “Соціально-психологічна служба в закладах освіти” (36 год), “Іміджологія” (72 год), “Управління процесом впровадження інновацій в закладах освіти” (36 год), “Паблік рілейшнз” (36 год), “Управління проектами в галузі освіти” (108 год), “Іноземна мова у сфері ділового спілкування” (72 год), “Ділова українська мова” (36 год) та “Акмеологія” (36 год).

Аналіз змісту навчальних програм свідчить, що загалом підготовка менеджерів освіти враховує необхідність виконання менеджерами освіти визначених функцій управління (мотиваційно-цільових, інформаційно-аналітичних, регулятивно-корекційних, організаційно-виконавчих, планово-прогностичних, контрольних-діагностичних тощо), які забезпечують ефективність професійної діяльності менеджерів освіти. Проте слід констатувати, що єдина класифікація функцій управління, на якій базується підготовка менеджерів освіти, відсутня. Саме тому в процесі підготовки менеджерів освіти спостерігається часткове вивчення окремих функцій. Наприклад, мотиваційно-цільова функція в межах дисциплін “Управління трудовими ресурсами”, “Психологія управління” розглядається як мотиваційна. У курсі “Техніка управлінської діяльності” вивчаються питання, пов’язані з мотивуванням діяльності персоналу, подається теорія мотивації, форми та механізми стимулювання членів колективу. Але ефективне виконання мотиваційно-цільових функцій забезпечено не тільки мотивацією менеджерів освіти. Стрижневими виступають цільові функції, оскільки ніяка мотивація не спроможна забезпечити бажані результати, якщо не задана ціль. За таких умов результати завжди будуть незадовільними.

Підготовка до виконання інформаційно-аналітичних функцій відбувається в межах дисциплін “Управління інформаційними зв’язками”, “Техніка управлінської діяльності”, “Управління навчально-виховною

діяльністю”, які розглядають інформаційні зв’язки в закладах освіти, види інформації та класифікації, аналітичну діяльність та її типологію, види аналізів та процедури їх проведення. Але вважаємо доцільним більше уваги приділяти практичним навичкам застосування інформаційних мереж (відповідних комп’ютерних програм) в умовах сучасної технологізації навчального процесу. На нашу думку, у межах дисципліни “Управління процесом впровадження інновацій в освіті” необхідно також вивчати сучасні інформаційні технології як складову процесу інновацій.

У межах дисциплін “Менеджмент організацій”, “Техніка управлінської діяльності”, “Управління навчально-виховною діяльністю” відбувається підготовка до здійснення планово-прогностичних функцій. Вивчаються види планів та їх особливості, система планів, що регулюють навчальну діяльність освітнього закладу, стратегічне планування. Проте не зрозуміло, чому саме планування розглядають окремо від аналізу, оскільки неможливо прогнозувати без результатів аналітичної діяльності.

У процесі підготовки менеджерів освіти багато уваги приділяється контролю як функції управління. Окремі аспекти контролю розглядаються при вивченні дисциплін “Техніка управлінської діяльності”, “Управління навчально-виховною діяльністю”, “Керівник навчального закладу”, “Психологія управління”, “Менеджмент організацій”. У межах дисципліни “Аудит і оцінювання у галузі освіти” висвітлюються домінантні категорії педагогічної діагностики, моніторинг в освіті, що передбачає вміння складати різні формати тестів, а також діагностування навчальних досягнень учнів. Проте при такому вивченні порушений логічний взаємозв’язок між контролем і діагностикою, що разом утворюють групу контрольно-діагностичних функцій.

Отже, аналіз змісту навчальних програм свідчить про відсутність цілеспрямованої підготовки менеджерів освіти до виконання регулятивно-корекційних та організаційно-виконавчих функцій, без яких процес управління не може бути ефективним. Аналіз підготовки менеджерів освіти виявив певну

невідповідність між змістом цієї підготовки і функціями, що забезпечують ефективне виконання управлінської діяльності в освіті.

Список використаної літератури

1. Берека, В. Є. Магістерська підготовка майбутніх менеджерів освіти : монографія / В. Є. Берека ; за ред. А. Сиротенка. – Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2008. – 357 с.
2. Єльнікова, Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія / Г. В. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.
3. Киричков, Ю. В. Неперервна ступенева освіта. Управління. Оцінювання знань : монографія / Ю. В. Киричков. – К. : Політехніка, 2001. – 162 с.
4. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом : навчальний посібник / Т. М. Десятов, О. М. Коберник, Б. Л. Тевлін, Н. М. Чепурна. – Харків : Видав. група “Основа”, 2005. – 240 с. – (Серія “Управління школою”).
5. Петровский, Е. И. Проверка знаний учащихся в средней школе / Е. И. Петровский. – М. : АПН РСФСР, 1960. – 442 с.